

УДК 373.5.616 : 911] 37.015.3

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.37>

Інна ЧЕРВІНСЬКА

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки початкової освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76000

ORCID: 0000-0003-0745-1413

Ярослава АТАМАНЮК

кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри географії та природознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76000

ORCID: 0000-0002-1907-2149

Андрій ЧЕРВІНСЬКИЙ

кандидат історичних наук, доцент кафедри географії та природознавства, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76000

ORCID: 0000-0002-2128-196X

Бібліографічний опис статті: Червінська, І., Атаманюк, Я., Червінський, А. (2021). Психолого-педагогічні механізми розвитку обдарованості учнів на уроках географії в умовах гірського середовища. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 253–258, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.37>

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ ГІРСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Мета статті полягає у розкритті психолого-педагогічних механізмів розвитку обдарованості учнів гірської школи на уроках географії на підставі вивчення практичного досвіду діяльності закладів загальної середньої освіти в гірській місцевості, аналізу ефективності організації уроків географії, опрацювання науково-педагогічної літератури з окресленої проблеми. Автори розкривають специфіку діяльності закладів загальної середньої освіти в умовах гірського середовища, вказують на інноваційні підходи до організації уроків географії, увиразнюють специфічні форми роботи на уроках з обдарованими і творчими учнями. У статті наголошено на необхідності вдосконалення системи заходів, спрямованих на створення умов для успішної соціалізації та самореалізації творчо обдарованої особистості. Нестандартні підходи до організації освітнього процесу сприяють успішній побудові уроків географії із застосуванням сучасних інноваційних технологій для творчого розвитку обдарованих учнів під час формування в них географічних знань та практичних компетентностей.

Вказується, що в умовах гірської місцевості важливо правильно організувати роботу педагогічного колективу щодо розвитку обдарованих і талановитих дітей: не лише створювати необхідні передумови для їх розвитку, а й здійснювати соціально-психологічну підготовку до наполегливої праці, самовиховання й самоосвіти. Методологія дослідження базується на наукових концепціях соціокультурності, синергетики, природовідповідності, супроводжується застосуванням методів наукового дослідження (спостереження, контент-аналізу, вивчення шкільної документації, педагогічного супроводу). Наукова новизна дослідження полягає в увиразненні психолого-педагогічних механізмів розвитку обдарованості школярів на уроках географії за умов впливу гірського середовища. Дослідження діяльності шкіл гірської місцевості, приклади творчих особистостей – вихідців із гірської місцевості, вивчення передового педагогічного досвіду вчителів географії дозволяють стверджувати, що освітній простір гірської школи як приклад інноваційної діяльності сучасного закладу освіти сприяє розвитку і становленню обдарованості, одного з універсальних складників особистості.

Ключові слова: обдаровані учні, уроки географії, гірське середовище, інновації, освітній простір, проекти.

Inna CHERVINSKA

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the Department of Pedagogy of Primary Education, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57 Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000

ORCID: 0000-0003-0745-1413

Yaroslava ATAMANIUK

Candidate of Geographic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Geography and Natural Sciences, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57 Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000

ORCID: 0000-0002-1907-2149

Andrii CHERVINSKYI

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor at the Department of Geography and Natural Sciences, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 57 Shevchenko str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000

ORCID: 0000-0002-2128-196X

To cite this article: Chervinska, I., Atamaniuk, Ya, Chervinskyi, A. (2021). Psykholoho-pedahohichni mekhanizmy rozvytku obdarovanosti uchniv na urokakh heohrafii v umovakh hirsokoho seredovyshcha [Psychological and pedagogical mechanisms development of gifted students on geography lessons in the conditions of mountain environment]. *Acta Paedagogica Volynienses*, 3, 253–258, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.3.37>

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL MECHANISMS DEVELOPMENT OF GIFTED STUDENTS ON GEOGRAPHY LESSONS IN THE CONDITIONS OF MOUNTAIN ENVIRONMENT

The purpose of the article is to reveal the psychological and pedagogical mechanisms for the development of giftedness of mountain school students in geography lessons.

The article is prepared on the basis of studying the practical experience of educational institutions in mountainous areas, analysis of the effectiveness of the organization of geography lessons, elaboration of scientific and pedagogical literature on the outlined problem.

The authors reveal the specifics of the activities of general secondary education in a mountain environment, point to innovative approaches to the organization of geography lessons; highlight specific forms of work in lessons with gifted and creative students. Emphasize the need to improve the system of measures aimed at creating conditions for successful socialization and self-realization of creatively gifted individuals. Non-standard approaches to the organization of the educational process contribute to the successful construction of geography lessons with the use of modern innovative technologies for the creative development of gifted students during the formation of their geographical knowledge and practical competencies.

It is pointed out that in mountainous conditions it is important to properly organize the work of the teaching staff for the development of gifted and talented children, not only to create the necessary conditions for their development, but also to carry out socio-psychological training for hard work, self-education and self-education.

The research methodology is based on scientific concepts of socio-culture, synergetism, environmental compliance, accompanied by the use of scientific research methods (observation, content analysis, study of school documentation, pedagogical support).

The scientific novelty of the study lies in the expression of psychological and pedagogical mechanisms for the development of gifted students in geography lessons under the influence of the mountain environment. Research of mountain schools, examples of creative personalities – natives of mountainous areas, study of advanced pedagogical experience of geography teachers suggest that the educational space of mountain school as an example of innovative activity of modern educational institution, promotes development and development of talent as a universal component of personality.

Key words: *gifted students, geography lessons, mountain environment, innovations, educational space, projects.*

Актуальність проблеми. Нова освітня парадигма, орієнтована на розвиток людського потенціалу як основного життєвого пріоритету, передбачає формування таких соціально значущих особистісних якостей учнів, як громадянська відповідальність, свідомість, ініціативність, готовність приймати рішення і втілювати їх, вміння творчо мислити, знаходити способи взаємодії з навколишніми, правильно обирати професію тощо. З огляду на це виникла реальна необхідність вдосконалення системи

заходів, спрямованих на створення умов і можливостей для успішної соціалізації та самореалізації творчо обдарованої особистості. Адже однією з визначальних умов покращення якості вивчення географії в сучасному закладі загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) є організація освітнього процесу, спрямована на розвиток творчої обдарованої особистості школяра.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному освітньому просторі сформувалася цілісна методична система вивчення

розвитку творчої обдарованості особистості за допомогою засобів географічної науки. У цьому контексті варто відзначити напрацювання вчених-методистів: Л. Вішніка, Т. Зубрицької, І. Костецької, О. Топузова, В. Самойленка та інших. Дослідження Г. Довгань, О. Пометун, Л. Пироженко, О. Скворцова сприяють успішній побудові уроків географії із застосуванням сучасних інноваційних технологій для творчого розвитку обдарованих учнів під час формування в них географічних знань та практичних компетентностей.

Мета дослідження – на підставі вивчення практичного досвіду діяльності ЗЗСО в гірській місцевості, аналізу ефективності організації уроків географії, опрацювання науково-педагогічної літератури з окресленої проблеми розкрити психолого-педагогічні механізми розвитку обдарованості учнів гірської школи.

Виклад основного матеріалу. Заведено вважати, що обдарованість вимірюється результатами праці людини, завдяки якій створюється щось нове або відкриваються можливості для легшого досягнення того, що раніше потребувало витрат часу чи енергії. Обдаровані діти – це, перш за все, діти, їм притаманні якості, здібності, характерні для дитячого загалу. Якщо розглядати типологічні характеристики обдарованих і талановитих учнів гірських шкіл, то до них відносимо загальні та спеціальні здібності. Розвиток обдарованої і творчої особистості, яка проживає в умовах гірського середовища, – це процес виховання соціально важливих якостей (цілеспрямованості, ініціативності, самостійності у прийнятті рішень, комунікабельності, громадянської відповідальності, свідомості, гуманності, моральності та духовності), під час якого відбувається набуття знань про соціальні норми, культурні цінності, прийняття ціннісних установок стосовно себе, щодо праці, суспільства, знань; формування комунікативно-поведінкових навичок на основі співпраці та взаємоповаги.

Всебічний розвиток обдарованих і творчих учнів гірських шкіл – це певний соціокультурний феномен, який наскрізь відображає результати процесу їхньої соціалізації та виховання. Гірська школа є унікальним простором, в межах якого процес розвитку обдарованих учнів відбувається відповідно до принципів природовідповідності, культуровідповідності,

гуманізації, демократизації, диференціації, культуротворчості та середовищного підходу до оцінки подій та явищ.

Успішний розвиток обдарованої особистості на уроках географії здійснюється через культурну практику та досвід, організаційною формою реалізації яких виступають проєктні групи за інтересами. Функціонування таких груп базується на вільному виборі школярами видів діяльності та активному залученні їх до різноманітних форм організації навчальної роботи: проєктної, пізнавальної, дослідницько-пошукової, культурно-дозвільної, культурно-комунікативної, художньо-видавничої, медіаосвітньої, цифрової, творчої. Такі форми розвитку творчої обдарованості здійснюються за допомогою залучення учнів гірських шкіл не лише до участі в освітньому процесі на уроках географії, але й до участі в різноманітних концертах, тренінгах, майстер-класах, дискусіях, творчих конкурсах («Гуцульський гарчик», «Прикарпатський соловейко»), фестивалів («Зліт обдарованої молоді Гуцульщини», «Фестиваль гірських промислів та ремесел») та інших формах самореалізації і самопізнання школярів, відповідно до особистісних мотивів та індивідуальних програм освітньо-культурної діяльності. З раннього дитинства у гірських родинах батьки привчають дітей до різних видів творчості, залучають до виконання спільних робіт, навчають ремеслам, працювати з різними приладами, орієнтуватися на місцевості, розрізняти різні геологічні породи, спостерігати за доквіллям, знати рослинний і тваринний світ своєї місцевості, народну медицину, співати, танцювати та грати на різних музичних інструментах.

Формування особистості, яка зростає, неможливе без сприятливого впливу освітнього простору закладу освіти, соціального доквілля, етнокультурних надбань регіону та багатьох інших чинників, що в комплексі формують єдиний освітній простір, сприятливий для розвитку різних типів обдарованості школярів. Йдеться не лише про вплив географічного середовища, а й про соціокультурні засади функціонування школи, життя учня, діяльність вчителя, дії громади гірського населеного пункту. Через освітній простір реалізуються найактуальніші проблеми й запити сучасної цивілізації, серед яких провідне місце займає проблема розвитку творчої особистості.

В умовах функціонування ЗЗСО гірської місцевості важливо правильно організувати роботу педагогічного колективу з розвитку обдарованих і талановитих дітей. Необхідно не лише створювати відповідні умови для їх розвитку, а й здійснювати соціально-психологічну підготовку до наполегливої праці, самовиховання й самоосвіти. Адже обдаровані і талановиті діти вирізняються серед однолітків яскраво вираженими можливостями в досягненні якісно вищих результатів, що перевищують певний умовний «середній» рівень. Їхні успіхи не є випадковими, а виявляються постійно.

Сучасний заклад освіти, орієнтований на розкриття індивідуальних здібностей кожної дитини, повинен обов'язково враховувати той факт, що близько 30% учнів за час свого навчання знижують власні вихідні показники творчого розвитку від сталих. Виявлення, розвиток і підтримка обдарованих дітей є важливою метою психолого-педагогічного супроводу дитини в системі освіти. Педагогічний супровід особистісного розвитку творчої та обдарованої дитини розглядаємо як допомогу, спрямовану на стимулювання позитивної активності учня-вихованця у визначенні ціннісно-сміслових орієнтирів і траєкторій інтелектуального зростання та творчого особистісного розвитку (Антонова, 2015). Особливо затребуваним є педагогічний супровід із варіантами диференціації та особистісно орієнтованого підходу, коли мова йде про дітей, які проживають у віддалених від культурних й освітніх центрів гірських регіонах.

Спрямованість уроків географії на розкриття і розвиток особистого потенціалу кожного школяра є одним із показників якості всього освітнього процесу ЗЗСО гірської місцевості. Виявлення та адекватне вирішення окресленої проблеми, зіставлення її з можливостями особистості покликані зробити уроки географії цікавими, практико-орієнтованими, комфортними, емоційно насиченими, такими, що в комплексі з інноваційними формами діяльності закладів позашкільної освіти забезпечують сприятливий режим, ритм і темп життєдіяльності, розширюють пізнавальні можливості, стимулюючи різні види активностей здобувачів освіти. Перелічені характеристики можна розглядати як провідні вимоги до організації сучасного освітнього простору гірської

школи та як загальні принципи його проектування та моделювання. Наголошується, що цьому явищу має бути підпорядкований як освітній процес з усією різноманітністю форм, методів та засобів його організації, так і освітня та виховна робота закладів позашкільної освіти, організація дозвілля школярів (музичні школи, туристичні студії, краєзнавчі, спортивні гуртки та секції, школи ліжникарства, лозоплетіння тощо).

Адже простір гірської школи як широке коло інноваційного варіативного гірського простору регіону Українських Карпат сприяє розвитку та становленню творчої обдарованості, однієї з універсальних характеристик особистості, вроджених і набутих здібностей, що можуть бути реалізовані надзвичайно пластично та проявляти себе в різних сферах майбутнього життя і діяльності особистості, яка зростає. Гірська школа – це простір особливого типу, в якому, крім звичайних знань, навичок та умінь, до пріоритетної мети освіти належить розвиток творчих здібностей та обдарованості дитини в науці, мистецтві, техніці, спорті, у сфері соціальної активності та управління (Червінська, 2015: 172). Школа такого типу не обмежується передачею й повідомленням формальних знань, а сприяє розвитку творчої обдарованості школярів, задоволенню особистісних інтересів і запитів дітей. Адже знання та вміння, здобуті в особливому освітньому просторі, де культивується розвиток дитячої обдарованості, що концентрується в особливих компетенціях, які не зводяться до суворо кодифікованих набутих якостей дитини (танцює, співає, вирішує складні географічні завдання, ходить в походи, проводить краєзнавчі екскурсії, організовує наукові дослідження з використанням доволі багатих краєзнавчих матеріалів, бере участь у географічних проєктах як регіонального, так і загальнодержавного рівнів), проявляються у готовності реалізувати свій потенціал у найрізноманітніших сферах творчості і практичної діяльності. Оскільки особистість, її спрямованість, система цінностей зумовлюють розвиток здібностей і прогнозують реалізацію її потенціалу, завдання вчителя географії – скерувати їхню діяльність на пошук ефективних стратегій та практичних механізмів їх розв'язання. Тому необхідно працювати над створенням у гірських школах розвивального творчого простору, який

сприятиме розкриттю природних можливостей кожної дитини, а вчителі географії повинні продовжувати розпочату їхніми колегами та батьками роботу зі збереження й розвитку творчих здібностей та географічних знань учнів.

Такий тип освітнього закладу гірської місцевості є для учнів другою домівкою, де кожен школяр почувається господарем і творцем; життєдіяльність в такому неповторному географічному просторі приносить радість наукового пізнання, творчого розвитку та особистісного зростання. Для оптимізації діяльності шкіл зазначеного типу необхідно: постійно працювати над удосконаленням освітнього простору, сприяти розвитку професійної компетентності й творчого потенціалу як учителів географії, так і учнів, підтримуючи таким чином на всіх рівнях розвиток дитячої обдарованості різного формату. Зазначене дає підстави розглядати проблеми розвитку обдарованої особистості учня гірської школи в контексті аналізу його соціального оточення та середовища, в якому він проживає.

Дослідники (І. Волощук, М. Євтух, А. Шепотько) акцентують увагу на винятковості застосування ігрових методик під час роботи з обдарованими школярами у процесі їхньої соціалізації в шкільному середовищі та адаптації до умов класного колективу (Євтух та ін., 2008). Проте ігри обдарованих дітей з гірської місцевості дещо відрізняються від ігор їхніх ровесників із мегаполісів. Причину цього явища потрібно шукати в природі ігрової діяльності, у факторах відмінності ігор дітей із гірських регіонів.

Незалежно від змісту гри в ній представлено реальні та ідеальні ситуації, до яких діти різних типів будуть ставитися по-різному. Результати вивчення психолого-педагогічних характеристик обдарованих дітей із гірських районів показали, що вони добре пристосовані до умов навколишнього середовища, краще знають довкілля, вміло орієнтуються у гірських ландшафтах, на відміну від своїх ровесників із великих міст. І, навпаки, обдаровані діти з гірських регіонів гірше адаптуються в просторі великого міста, їм притаманні відчуженість та самотність. Обдаровані та творчі діти з гірських районів повинні стати об'єктом дослідження для спеціальних програм роботи з обдарованими дітьми (психологія, педагогіка, генетика, ендокрино-

логія), оскільки увага до таких дітей не повинна обмежуватися лише періодом їхнього навчання у школі. Досвід показує, що значні труднощі обдаровані люди відчувають і в період професійного самовизначення, і надалі, у самому процесі творчості. Для роботи з обдарованими дітьми створено спеціальні програми, зокрема програму «Обдарована дитина», різноманітні підпрограми (Інститут обдарованої дитини АПН України, 2019) (програми випереджувального розвитку, розвивального навчання, раннього розвитку особистості, інформаційних технологій), спеціалізовані заклади освіти (школу-ліцей для обдарованих дітей із сільської місцевості, спортивну школу-інтернат, школу-студію, школу раннього розвитку «Унікум», школу творчості, школу мистецтв, малу академію мистецтв тощо). Вчитель географії гірської школи у професійній діяльності з обдарованими і творчими учнями повинен враховувати чинники природного і соціального середовища розвитку дитини, надавати їм цільову спрямованість, створювати позитивний виховний вплив на формування обдарованості. У педагогічній теорії та шкільній практиці відомі різні шляхи створення сприятливого середовища для розвитку природних нахилів школяра. Найбільш ефективними вважаємо такі:

- педагог за допомогою педагогічних прийомів звертає увагу на наявні природні та соціальні чинники (спостереження, роз'яснення, бесіда, анкетування, етичні оцінки тощо);
- педагог моделює спеціальні проблемні ситуації, створює ситуації успіху, пропонує мотивувальні завдання та вправи з курсу шкільної географії, які в комплексі сприяють кращій адаптації до складних реалій природного гірського середовища та соціального оточення школяра.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Змістовий контент уроків географії в умовах освітнього простору ЗЗСО гірської місцевості повинен поєднувати провідні стратегічні напрями організації освітнього процесу та новітні технології виховання – підтримку і розвиток обдарованих та талановитих учнів. Адже освітній простір – це конкретний, близький для кожної дитини простір, за допомогою якого вона включається в культурні зв'язки суспільства і де набуває перший досвід самостійної дослідницько-пошукової діяльності

та формування предметної компетентності. Це сукупність різних умов виховання: у сім'ї, в школі, в культурному середовищі регіону чи міста, країни загалом. За таких умов особистість живе, діє і розвивається в багатогранному просторі, який стимулює її освітній і культурний саморозвиток і сприяє самоактуалізації. У зазначеному контексті важливу роль відіграють знання та практичний досвід, яких набувають школярі під час вивчення географічних дисциплін, що виступають прикладним складником простору, в якому вони зростають. Відповідно, зміст та якість географічної освіти не є сталими, вони змінюються й удосконалю-

ються залежно від трансформацій самого простору. Дослідження діяльності шкіл гірської місцевості, опрацювання наукових джерел, приклади творчих особистостей – вихідців із гірської місцевості, вивчення передового педагогічного досвіду вчителів географії дозволяють стверджувати, що освітній простір гірської школи як приклад інноваційної діяльності сучасного закладу загальної середньої освіти сприяє розвитку обдарованості, одного з універсальних складників особистості, яка зростає. Перспективи подальших наукових розвідок пов'язуємо з проблемою підготовки педагогів до роботи з обдарованими учнями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонова О. Психолого-педагогічний супровід обдарованої дитини як реалізація особистісно орієнтованого підходу. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : монографія. Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 316–345.
2. Довгань Г. Інтерактивні технології на уроках географії : навч.-метод. посіб. Харків : Видавнича група «Основа», 2005. 126 с.
3. Євтух М., Волощук І., Шепотько В. Виховне середовище для сільських обдарованих і талановитих школярів : навч. посіб. Луганськ : СЧУ ім. В. Даля, 2008. 224 с.
4. Іванюк Г. Модельовання профільної школи: теоретичні і практичні аспекти. *Освітологічний дискурс*. 2015. № 2 (10). С. 117–131.
5. Інститут обдарованої дитини АПН України / Офіційний сайт. URL: <http://iod.gov.ua/events.php>.
6. Червінська І. Роль школи як сучасного соціокультурного центру у формуванні підростаючої особистості. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 172–176.
7. Chervinska I., Chervinskyi A. Socio-cultural Educational Environment of the Ukrainian Carpathian Region as a Subject of Interdisciplinary discourse. *Human Studies. Series of Pedagogy*. 2020. № 10/42. С. 101–112. DOI: 10.24919/2413-2039.10/42.198817.

REFERENCES:

1. Antonova, O. (2012) *Psychologo-pedagogichnyj suprovod obdarovanoj dytyny yak realizaciya osobystisno oriyentovanogo pidxodu*. Profesijna pedagogichna osvita: osobystisno oriyentovanyj pidxid : monografiya [Psychological and pedagogical support of a gifted child as a realization of a personality-oriented approach. Professional pedagogical education: personality-oriented approach: monograph]. Zhytomyr : ZhSU Publishing House. (in Ukrainian)
2. Dovgan, G. (2005) *Interaktyvni tehnologiyi na urokax geografiji : navch.-metod. pos.* [Interactive technologies in geography lessons: a textbook]. Kharkiv : Ed. group Basis, 126 p. (in Ukrainian)
3. Yevtukh, M., Voloshchuk, I., Shepotko, V. (2008) *Vykhovne seredovyshhe dlya silskyx obdarovanyx i talanovytyx shkolyariv : navch. posib.* [Educational environment for rural gifted and talented students: textbook]. Luhansk : SNU named after W. Dal. 224 p. (in Ukrainian)
4. Ivanyuk, G. (2015) Modelyuvannya profilnoyi shkoly: teoretychni i praktychni aspekty. [Modeling of profile school: theoretical and practical aspects]. *Educational discourse*. Vol. 2. No. 10. P. 117–131. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/osdys_2015_2_14. (in Ukrainian)
5. Instytut obdarovanoj dytyny APN Ukrayiny [Institute of Gifted Children of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine] (2020). Oficijnyj sajт [Official site]. Retrieved from: <http://iod.gov.ua/events.php>. (in Ukrainian)
6. Chervinska, I. (2015) Rol shkoly yak suchasnoho sociokulturnogo centru u formuvanni pidrostayuchoyi osobystosti. [The role of the school as a modern socio-cultural center in the formation of the growing personality]. *Mountain school of the Ukrainian Carpathians*. Vol. 12–13. P. 172–176. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2015_12-13_61. (in Ukrainian)
7. Chervinska, I., Chervinskyi, A. (2020) Socio-cultural Educational Environment of the Ukrainian Carpathian Region as a Subject of Interdisciplinary Discourse. *Human Studies. Series of Pedagogy*. Vol. 10/42. P. 101–112. Retrieved from: DOI: 10.24919/2413-2039.10/42.198817. (in Ukrainian)